

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Corpus Doctrinae Christianae

Melanchthon, Philipp

Lipsiae, 1572

VD16 M 2890

De Libertate Christiana.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36094

SI quis Principum in Babylone audisset Iudæos in exilio gloria-
ri, sibi diuinitus libertatem donatam esse, dixisset amenum esse
hæc prædicare. Ita nunc derideri nos à viris politiciis arbitro, cum
in his tristissimis ruinis Regnorum, cum crescit seruitus vniuersæ,
cumque multa millia piorum hominum à Turcis, quotannis ante
ob oculos nostros abduci videmus, cumque passim seruitia in ipsa
iusta exercetur, adhuc libertatis mentionem facimus, & libertatem
nostram gloriose prædicamus. Primum igitur hoc prædicandum est
nos quoque dolere vicem Ecclesie Dei, quæ his scitis & tyrannicis
temporibus, & in hac confusione Regnorum, passim dura secerata
premitur.

ET vt maxime foueretur imperijs iniuriarum, ym-
men Ecclesia semper à Diabolo excruciat, & adhuc morte & mul-
tis calamitatibus in hac vita onerata est. In quantis doloribus iu-
runt Adam & Hæua, cum viderunt necesse & scelera posterorum, ni-
iamsi nondum erant Regia imperia aut tyrannides. Semper in gen-
tibus miserijs oppressa fuit, est, & erit ante resurrectionem Ecclesia
Dei. Quid igitur vocamus libertatem? Num inane voca-
bulum est, vt sunt Stoicorum Paradoxa, seu ineptia, qui dicunt so-
los sapientes liberos esse? Longe alia est doctrina Evangelij de liber-
tate, de qua Christus loquitur, cum ait: Si vos filius liberauerit, vere
liberi eritis. Vere, inquit, liberi, non inani titulo, aut vmbra liber-
tatis, sed re ipsa, deleto peccato, placata ira Dei, abolita morte, sub-
latis omnibus calamitatibus humanis, donati æterna iusticia, lux,
vita, gloria.

COMPLECTITVR Christus integram liber-
tatem, quam ipse attulit & peperit sua morte Ecclesie sue. Non
quidem in hac vita incoatur illa vera libertas, sed in resurrectione
erit integra, cum deletis omnibus malis Ecclesia fruatur æterna
dulci consuetudine Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi. In illam
æternam & integram libertatem mente intueamur, quoties nos
libertatis audimus, & simul cogitemus, eam in hac vita incoari. Sed
remoueamus somnia de politica libertate corporum, de imperijs, vt
Iudæi adhuc libertatem & instaurationem regni in Palaestina spe-
rant. Nihil hæc somnia ad hanc doctrinam pertinent, quam de li-
bertate proponit Euangelium.

ET si igitur Ecclesia non so-
lum ab Imperijs oppressa est seruitute in hac vita, sed etiam mag-
nitudine calamitatibus alijs exercetur: tamen doctrina de libertate
solationem in his ipsis malis firmissimam proponit. Ad signum
cales, Priamus, Agamemnon, Palamedes, Cato, Cicero, Brutus,
alii innumerabiles ignorantes Deum, sed succumbunt suis calamitatibus.

habent Deum mitigantem euentus, aut confirmantem animos, opprimuntur æterna desperatione, & æternis tenebris de profluita & de iusticia Dei.

At Ioseph, Dauid, Ionathas, Ezechiel, Ieremias, Baptista, Paulus, etiam cum affliguntur, tamen certant in patientiam, qui confirmat animos, & saepe mitigat ipsis euentus, cum opprimuntur, tamen paulo post Ecclesie profunt horum agonia, & hi sciunt se post hanc uitam in resurrectione habituros æternam gloriam. Ita habent in hac uita incoartam libertatem, quia à Deo cepti sunt, reguntur ab eo, defenduntur & adiuuantur, & sciunt post hanc uitam se habituros esse integram libertatem. Iam cogita quantum bonum sit, quanta libertas etiam in medijs ærumnis, & media morte, Deum habere propitium, opitulatorem, gubernatorem & protectorem.

Hæc concio de libertate res ueras, certas, quæ habent euidentia testimonia in Ecclesia, & quas Ecclesia, ego & tu & omnes pij experiuntur, proponit, non affert inania somnia Iudæorum ut Socinorum, aut Struhij, qui plebem liberamentis volebat. **DISTRIBVO** autem uisitate docendi causam libertatem Euangelicam in quatuor gradus.

PRIMVS est. In prima mala sunt peccatum & ira Dei, ita necesse est primum dici de hoc gradu, quomodo ab his malis liberemur. Est ergo primus gradus libertatis, quod gratis propter filium Dei donantur nobis remissio peccatorum, reconciliatio, iustificatio seu imputatio iusticiæ, & acceptatio ad uitam æternam, & hæreditas uitæ æternæ.

Hæc est libertas, quod propter Christum gratis hæc tanta bona certo donantur. Vult nos Deus certo statuere & credere nos agentes penitentiam recipi in gratiam, exaudiri & saluari propter filium gratis, etiam si nostra ratio nos accusant ac deterrent, ne hæc bona accipiamus. Sumus igitur liberati à peccato, ab ira Dei, ab æterna damnatione, à lege accusante nos, & à conditione meriti. Et alia res proposita & donata est, propter quam accipimus remissionem peccatorum, scilicet, id est, accepti à Deo pronuntiamur, scilicet, filius Dei mediator, non lex aut merita nostra, ac reconciliati, reputantur iusti, id est, accepti à Deo ad uitam æternam, etiam si procul absunt à perfectione legis, sed propter Christum fide. O ingens beneficiū, quod quamquam adhuc hærent in reconciliatis reliquiæ peccati, quamquam magna mole sordium premimur, tamen placemus certo propter Christum, ac si proferus legi satisfaceremus. De hoc gradu libertatis concionatur Paulus, cum ait: Christus nos redemit à maledictione legis, factus pro nobis maledictum. Breue dictum est, sed longe omnium Angelorum & hominum sapientiam superans, quia uera, ingens & ineffabilis aduersus peccatum significatur, cum filius, in quem deriuata est, uocatur maledictum. Hic factus est pro nobis $\lambda\upsilon\tau\epsilon\rho\varsigma$ & uictima.

De

De hoc beneficio & hac liberatione semper & in omni inuocatione cogitandum est, & fide statuendum, quod propter Dominum nostrum Iesum Christum vere nostra peccata remittantur, recta & secula sint, & quod vere velit nos propter mediatorem recipere, exaudire, saluare. In his exercitijs inuocationis quotidie crescit intellectus huius libertatis, de qua in hoc primo gradu dicitur, qui doctrinam de iustificatione, quæ supra copiosius recitata est, continet. **S**E^C**V**^D**V** gradus est donatio Spiritus sancti, qui nouam lucem in mentem, & nouos motus in voluntate & corde accendit, gubernat nos, & cooperatur in nobis vitam æternam. Etsi autem hic secundus gradus cum primo coniunctus est, tamen docendi causa discerno, ut quoties de liberatione à lege dicitur, intelligatur non tantum auxilium, ut Augustinus plerumq; enarrat, sed etiam gratuita imputatio iustitiæ.

AV^G**V**^S**T****I****N****V****S** plerumq; sic loquitur: Liberati sumus à lege, id est, donato Spiritu sancto iuuamur, ut legi obediamus, nec uero frustra nitimur coacti à lege. Recte de auxilio dicit, sed necesse est conspici & alterum beneficium, scilicet gratuitam remissionem peccatorum, & imputationem iustitiæ, quæ donatur propter Christum. Hoc ingens munus conspici necesse est, ut Christus suus hoc tribuatur, & conscientiæ teneant veram & firmam consolationem, & possint inuocare Deum. **L**O^Q**V**^I**T****V****R****A**urem Christus de tertio gradu, cum ait: Si vos filii liberauerit, vere liberi eritis. Et quidem de integro beneficio concionatur, Filius placat iram Dei, tollit peccatum & mortem, dat iusticiam & vitam æternam, resuscitat nos ad æternam gloriam & læticiam, qua fruemur in consuetudine Dei, angelorum, & vniuersæ Ecclesiæ. Hæc integra libertas est beneficium de quo Christus concionatur, quam tamen hic incoari oportet.

AD^H**V****C** subiecti sumus cruci & morti corporis, exerceamur in gentibus calamitatibus, hærent adhuc in nobis sordes & macule cogitationis, & oppugnamur à Diabolo, qui interdum implicat nos in inextricabilibus. Et nemo tam cautus, tam diligens est, ut non quando in deliberationibus erret. Deniq; regere ipsi difficultatis & periculosissimum vitæ cursum, & vocationum negotia, sola humana diligentia non possumus, ut inquit Ieremias: Scio Domine quoniam est hominis via eius. **Q**V^A**N****Q****V****A** igitur in tristi carceris huc inclusi videmur, tamen sumus liberi. Primum, quia certum est nos propter Christum habere Deum propitium, & defensorem, ut accipiet primus gradus libertatis: Deinde, quia adiuuamur & gubernamur à Spiritu sancto. David inextricabili malo consistatur, carceris regno exultat, sed tamen hac se certa consolatione sustentat, quod à Deo non sit abiectus, meminit vocem Nathan: Abstulit Dominus peccatum tuum. Deinde petit auxilium & gubernationem Spiritus sancti.

lij, & experitur se à Deo iuari. At Themistocles Græcia expul-
 sionem harum consolationum nouit, sed tantisper dum habet re-
 gnum & humana præsidia, fert exilium tranquilliore animo.

DIDICERVNT secundum gradum libertatis omnes sancti
 periculis, cum experti sunt se iuari, & confirmari à Deo, sicut Ste-
 phanus in confessione, & agone mortis, Laurentius & alij multi in
 confessione.

QUARE & nos nostram infirmitatem & pericu-
 losissimas, de hoc gradu cogitemus, petamus auxilium & gu-
 bernationem Spiritus sancti, sicut præcipit Christus inquitens: Peri-
 culis & accipietis. Item: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati
 estis, & ego reficiam vos. Cum inuocabimus, sine vlla dubitatione
 iustitiam nos iuari, regi consilio, gubernari exitus, depelli pericu-
 losis, & mitigari ærumnas. **H**ÆC inuocationis exercitia erudi-
 unt nos de hoc secundo gradu libertatis. Iam quanta beneficia Dei
 sunt hi duo gradus, secum quisq; cogitet. Sunt enim liberationes ex
 summis malis, à peccato, ab ira Dei, à morte æterna, donatio iustitiæ
 à morte æternæ, defensio aduersus diabolum, gubernatio in omnibus
 negotijs & periculis, regente corda Spiritu sancto, & accedente in
 nobis cogitationem verbi Dei, deniq; præsentia æterni Dei nos iam
 complectentis propter filium suum Dominum nostrum Iesum Chri-
 stum. His bonis nihil est melius aut maius. **I**TA QVÆ libertas
 tanta sanguine Christi, quam offert Euangelium, ingens & immen-
 sum bonum est, nec est inane nomen, aut Stoica imaginatio, vt homi-
 nes inopi iudicant.

NEC difficile est sanis mentibus & pijs vi-
 dere discrimen inter hanc liberationem à peccato & ira Dei, & politi-
 cam libertatem, seu liberationem à tributis: de hac externa politi-
 ca tranquillitate vel seruitute in his duobus gradibus nihil dicitur.
 Habet hos gradus libertatis animæ Ioseph, quamuis seruus & conie-
 ctus in carcerem: habet eos Daniel sedens inter Leones: Laurenti-
 us in carceribus in craticula. Nam politica libertas aut seruitus nihilo ma-
 ius ad hos duos gradus pertinet, quam robur corporis aut imbecilli-
 tas. Gal. 3. dicitur: Omnes filij Dei estis per fidem in Christum
 facti. Non est Iudæus, nec Græcus, nec seruus, nec liber. Sed facile
 est pijs hæc intelligere, alia animæ bona sunt, alia res sunt corpo-
 rum discrimina.

TERTIVS gradus tandem de externa & politi-
 ca vita traditur, videlicet, Christianos non esse alligatos ad politi-
 cam Moysi, aut vllam certam vnius gentis politiam, sed singulis locis
 parere magistratibus & legibus præsentibus debemus, si modo leges
 sunt consentaneæ iuri naturæ, nec præcipiant aliquid fieri cõtra man-
 data Dei. Ve alijs dierum & noctium spatijs vimur in alijs regionibus,
 ita licet vti alijs Magistratuum, imperiorum & legum formis,
 modo ut leges, sicut dixi, nihil præcipiant fieri contra mandata Dei:

Ides

Ideo autem de hoc tertio gradu libertatis rudiores docendi sunt, quia saepe perniciose seditiones motæ sunt ab indoctis, qui contendunt oportere Christiano regi legibus Mosaicis. Hic error taxandus est, ut clare docent Propheta, Christus, & Apostoli, finem fore politiam Iudaicam post passionem & resurrectionem Christi. Et ipsæ ruinæ Ierosolymorum testantur ante annos 1470. politiam Iudaicam decessisse. Hinc regula traditur, Abrogatas esse ceremonias Mosaicæ, nec leges iudiciales Moysi ad Ecclesiam Christi pertinere. Politia illa ad certam gentem pertinebat, & duratura erat certo tempore, non pertinet ad alias gentes aut alia tempora. Hæc confirmantur multis perspicuis testimonijs, ut Act. 10. Et ad Gal. 3. cap. & 5. In Christo Iesu nec circumcisio aliquid valet, nec præputium, sed fides, quæ per dilectionem est efficax. **S E D** hic quaestio agitur, cum dicitur abrogatione legis, tota ne lex intelligitur abrogata, an tantum duæ partes, scilicet ceremoniæ, & forenses? Atqui maius onus est, futurior carcer, lex moralis, quam ritus illi externi ceremoniarum.

R E S P O N D E O. De ceremonijs & forensibus legibus, responsio non difficilis est. Sicut Athenis tabulæ Solonis, aut Romæ decemvirales, mutata republica interierunt, sic ceremoniæ & forenses leges Moysi promulgatæ, ut certo tempore durarent, & deleta politia Iudaica neminem obligarent, nunc extinctæ sunt. Supra autem in distinctione veteris & noui Testamenti dictum est, cur constituta sit illa politia.

S E D de lege Morali difficilior est responsio, quam exprocent Christus & Apostoli, & non intelligunt homines propheta, & sine poenitentia viucentes. Nam lex moralis, non est lex mutabilis, nec ceremoniæ, aut tabulæ decemvirales, sed lex Moralis est æterna & immutabilis regula in mente diuina, præcipiens faciendâ, & prohibens ac puniens non faciendâ.

V T hæc propositio æterna & immutabilis est, Deus est sapiens, bonus, iustus, sic hæc propositio æterna & immutabilis sunt, Deus iudicat iustum esse, se condicere à creatura rationali diligi, & anteferi omnibus rebus, Deus iudicat vagas hominum libidines malas esse, Deus approbat obedientiam quam postulat, Deus irascitur contumaciæ.

E T huius legis potentia transfusa est in creaturas rationales, nec potest illis mutari, sicut notitia numerorum aboleri non potest.

M A N E T igitur semper hæc regula, scilicet lex moralis, & manet semper ordo diuinæ mentis, ut creatura obediât. Obligat autem omnino ad obedientiam, vel ad pœnam.

C V M igitur homines non profiterint obedientiam, necesse fuit aut ipsos in pœna interire, aut eum persolvere pœnam, seu *ἀντὶ*. Itaq; mirando & inenarrabili consilio soluit *ἀντὶ* filius Dei pro nobis intercedens, & derivans

iram quam nos sustinere oportuit. Quare non sine compensatio-
 Deum legem suam mitigavit, sed iusticiam servavit in flagitanda
 ra. Ideo Christus inquit: Non veni solvere legem, sed implere
 eam, scilicet, subeundo poenam pro genere humano, & docendo &
 firmando eam in credentibus. Difficilis est explicatio huius rei,
 sed pio orō, ut hæc quæ dixi, expendant. Et cum Christus *λύτρω*
 perolverit, liberati sumus à lege, propter ipsum, scilicet ne manea-
 mus in maledictione, modo ut fide beneficium eius nobis applice-
 mus. Ideo Paulus diserte inquit, nos liberatos esse à maledictione le-
 gis, scilicet, quia Christus persolvit *λύτρω*. Non remissa sunt pecca-
 ta in voluntate Dei, aliqua mobilitate sine causa, sed intercessit ma-
 gna compensatio propter iusticiam Dei. Sic primi patres etiam ante
 Moysen, Abraham, Isaac, Iacob, & deinde Moyses, Samuel, David,
 Berylla, sentiebant sibi remitti peccata, & se recipi propter filium
 Dei, non propter legem, & se reconciliatos, quanquam non erant sine
 filiis, tamen Deo placere, quia à lege liberati essent propter fili-
 um, quem sciebant *λύτρω* persolurum esse, sicut Baptista inquit:
 Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi, id est, victima à Deo desti-
 nata. Hæc est abrogatio legis moralis, de qua Paulus concionatur, di-
 scite dicens, per Christum nos à maledictione legis redemptos esse. Ita
 liberati sumus, si beneficium Christi nobis fide applicamus.

Hæc doctrina nos de utraq; re admonet, de ingente ira Dei
 aduersus peccatum, quod non remissum est sine compensatione, & de
 admirando beneficio Christi. Semper odit Deus peccatum, sed quia
 iram suam in filium deriuavit, nos recipit. Lex enim obligat, ut dixi,
 ad obedientiam, vel ad poenam, & poena à filio persoluta est.

Nunc igitur ad principalem quæstionem respondeo. Libe-
 rati sumus à maledictione legis moralis, quia filius persolvit *λύτρω*,
 & propter filium recepti sumus, sed manet ordo Dei æternus & immu-
 tabilis, ut creatura Deo conditori obtemperet. Non accusat, non
 damnat lex reconciliatos, sed manet ordo in mente diuina, & in no-
 stra mente, ut Deo obœdiamus. In hanc sententiam dicitur: Abro-
 gata est lex, quod ad maledictionem attinet, non quod ad obedientiam
 attinet. Ideo & Spiritus sanctus datur, ut deinde vere accendantur in
 cordibus nostris motus congruentes legi Dei, ut 2. Corinth. 3. Nos
 recta facie gloriam Domini specularis, in eandem imaginem trans-
 formamur à gloria in gloria, tanquam à Domini spiritu. Ex his
 intelligi potest dictum Pauli: Non estis sub lege, sed sub gratia, sci-
 licet, quia in Christum translata est poena, credentes liberati sunt ab
 ea, & iam propter Christum iusti seu accepti sunt, etiamsi hærent in
 reliquis peccatis, quibus repugnant spiritu. Quod dicitur: Iusto
 non

non est lex posita, manifeste eo loco apud Paulum de disciplina dicitur, ait legem positam iniustus, adulteris, homicidis, &c. ut conseruatur, accensentur, puniantur. Hac disciplina & hoc carcere, iustus, id est, renatus Spiritu sancto, non damnandus est, sed regitur Spiritu sancto, prælucens verbo Dei, cui scit creaturam rationalem libellam esse. Et eo loco apud Paulum emphasis est in verbo *Lex*. *Lex* non premit, non obruit. **Q**UARTVS gradus est libertatis, quod Euangelium docet ritus humana autoritate factos in Ecclesia de adiaphoris, non mereri remissionem peccatorum, non esse iusticiam Euangelij, non seruandos esse cum opinione necessitate, sed posse omitti extra casum scandali. Hac clare traduntur in his dicitis: Frustra colunt me mandatis hominum. Item, nemo vos arguit in cibo potu, &c. Recensui autem supra quos errores addere hoperit illis humanis ritibus, quos errores cum refutare necessitas, de hoc gradu libertatis in Ecclesia dicendum est. Deus vult se & voluntatem suam agnosci ex verbo suo, non concedit nobis licentiam fingendi opiniones nostro arbitrio, ut sine iure Ethnici, & idolorum cultores omnibus temporibus. Nam hic fons est multorum errorum, quod homines putant sibi licere de Deo fingere opiniones, & bono studio, ut dicunt, cultus instituere. Pium ducunt Thebani, potest de Deo vbertatem vinearum, ideo bacchanalia instituunt. Pium ducunt Siculi, petere ut frumentum feliciter proveniat, ideo Cererem filiam colunt. Pium ducunt Romani petere victoriam in bellis, adeo Martem colunt. Et hi cultus cumulantur. **O**MNIBUS autem hi errores ex hoc vno fonte oriuntur, quod putant homines, sibi licere fingere suo arbitrio opiniones de Deo, & cultus. Sicut & Aaron putabat, fingens cultum ad vituli simulacrum, & Ieroboam, audacissime abducens populum Israel à templo Dei, ad sua sacrificia.

HIC clamant sapientes: Quid hæc res mali habet? Cur non concederetur augere honesta exercitia? Quid Ethnici, quid Aaron, quid Ieroboam aliud volebant, nisi ut noticia Dei confirmaretur, ut populus ad invocationem inuitaretur, ut bonis exercitijs ad pia opera assueheret? Hæ species, & hæ *τιθαιολογία* iniqua sefellereunt, fallunt & fallent genus humanum. **I**tem sapientes ratiocinantur: Quid mali est, à multis & singulis offerri Christum? Fiunt ibi preces pro viuis & mortuis. Quid mali est, circumgestare partem sacramenti? Augetur populi invocatio. Sacramentum honore afficitur. Quid mali est, petere à mortuis qui viuunt apud Deum, ut pro nobis intercedant? Haud dubie in Ecclesia in caelo & in terris semper coniungit preces. Speciosa sunt, & ab eloquentibus ornari possunt.

SEd hæc speciosa rationes & τὴν ἀνολοῦται abducunt homi-
 ni verbo Dei. Ideo hi ludi à Deo prohibiti sunt. Nam simili auda-
 cius hæretici suos errores, alij alios, imo lucente conscientia
 remissione peccatorum, & de voluntate Dei in magnis calamita-
 tibus animi se assuefacti, vt rationis opinionibus sequantur, amittunt
 eas consolationes à Deo traditas. De paruis rebus, inquit,
 politici, moueri certamina, quæ sint exitiosa imperijs. Hærent
 in discordiis, & crescunt factionum studijs & odijs. Nam homines
 moderati dissentiuunt: Cur igitur inquit, de lacte, de onis, de e.
 carnium tantas agitis tragedias? Cur non antefertis his minutis
 publicam concordiam & tranquillitatem? **V E R A** &
 firma responsio est, non de paruis rebus dimicari, sed de multis ma-
 gnis rebus, quæ sunt anteferenda nostræ vitæ, omnibus corporum
 commodis, imperijs, & concordia publicæ, videlicet de vera agnitio-
 ne & inuocatione Dei, ne de Deo & eius voluntate quærantur opi-
 niones, extra verbum ab ipso traditum, sicut fecerunt Ethnici & om-
 nis fanatici spiritus, Samosatensis, Arius, Manichæi, Pelagius, Ma-
 homer. Talis furor reprehenditur, qui etiam si dissimiles materias
 proponit, tamen vniuersi est. Ex iisdem tenebris oriuntur baccha-
 nalia, & Samosatensis error, & leges Manichæorum de cibis, & lex
 pontificum de cœlibatu sacerdotum, & sacrificulorum temeritas de
 venditione missarum, & inuocatione mortuorum. Vult Deus mentes
 nostras alligatas esse ad suum verbum, à quo cum discessum est, se-
 quuntur innumera deliria & idola. Itaque de hac regula dimicamus,
 ne à verbo Dei discedatur. Quare de re omnium maxima Ecclesiam
 commonefaciamus, & quidem mandato diuino. Nota est enim sen-
 tentia: Si quis aliud Euangelium docebit, anathema sit. Præterea sa-
 pientes illi politici, excerpunt minuta in speciem, esum carniū aut
 oorum, his, aiunt, anteferenda erat concordia publica. At non ran-
 tum de esu carniū, aut talibus minutis rebus contendimus. Dixi
 de fonte errorum commonefaciendam esse Ecclesiam, id est, de au-
 dacia humana discedente à verbo Dei, quæ fluxit non tantum leges
 ciborum, et si hæc solæ etiam multum errorum gignunt, sed etiam
 alia manifestiora idola, vt venditiones missarū pro viuis & mortuis,
 inuocationes mortuorum, legem cœlibatus & alia. Nec finis est ho-
 rum furorum. Nunc Anabaptistæ simili furore nouas opiniones &
 nouos ritus excogitant. Necessaria est igitur Ecclesie doctrina de hoc
 quarto gradu libertatis, & diligenter cōsideranda est causa, quod ne-
 cesse sit admoneri Ecclesiam, ne à verbo Dei discedatur. Lucerna pe-
 ditibus meis verbum tuum, inquit Propheta. Faciles sunt autem lap-
 sus, & initio obscuri, cum hac luce excussa, amplectuntur animi hu-

manas opiniones, quæ stabilunt idola, & quæ rursus in horum
 quas Paulus ipse inquit, speciem habere sapientiæ, cum tamen sint
 impossura. Quid verat, inquit, cum nobiscum vniuersa Ecclesia
 in cœlis & in terra semper oret Deum, ne sinat extingui veram do-
 ctrinam, sed vt colligat sibi & regat Ecclesiam, compellat etiam
 eos, qui fruuntur Dei consuetudine, & hortari, vt suas preces ad nos-
 tras adiungant, certe norunt hanc esse voluntatem piorum. Hæc
 plausibiliter dicuntur, sed hic prætextus quanta scelera confirmat.
 Exaudire singulorum vota, & spectare motus cordium, solus est
 Dei, seu omnipotentis naturæ, vt clare dicitur 2. Paralip. 6. Tu sola
 nosti corda filiorum hominum. Hunc honorem mortuis tribuere so-
 li, qui compellant singulos. Deinde accedunt maiora delicta, huius
 mortuos ipsos esse opitulatores, & alijs alia munera attribui-
 prorsus vt Ethnici à Iunone diuitias, à Pallade sapientiam, à Vene-
 re felices amores, à Marte victorias, & ab alijs alia petebant. Ita ce-
 mulantur delicta, cum initio propter plausibilem rationem non pro-
 cul discessisse à verbo Dei videmur. At constat nullum esse exem-
 plum inuocationis mortuorum in Prophetiis & Apostolicis scrip-
 tis. Constat non esse inuocationes instituendas humanæ auiditiæ.
 Hæc regulæ opponendæ sunt illis fucosis excusationibus, quibus non re-
 fluti quidam pingunt idola, vt olim in fectis pingebantur flumina,
 Sanguineis ebuli baccis, minioque rubenti. Hæc ad con-
 monefaciendos studiosos dixi, ne præstigijs illis excusantium erro-
 res & idola, abduci se à veritate sinant. Nam si ludi illi audacissimi
 excusantium idola concedentur, quæ religionum confusions erunt.
 Horresco cogitans has Diaboli insidias. Et quia nulla humana dis-
 gentia satis cauere has γορκείας potest, Oro Dominum nostrum Je-
 sum Christum, pro nobis crucifixum & resuscitatum, vt ipse potes-
 tem sui Euangelij defendat, & omnia idola destruat, & mentes nos-
 tras regat, vt vera & salutaria doceamus & agamus. N. V. C.

ad vsitatum argumentum respondebo, quod obijcitur:

Potestati necessario obediendum est:

Potestas Ecclesiastica instituit ritus, tum de re-
 bus adiaphoris, tum de alijs,

Necesse est igitur seruari ritus, præsertim in
 rebus adiaphoris.

RESPONDENDVM est ad maiorem, quæ non est vera, sed
 potestas præcipit, vt impia doceamus, aut faciamus. Tunc enim ne-
 cesse est aduersari, iuxta illas regulas: Oportet Deo magis obedire
 quam hominibus. Primum igitur, cum traditiones aperte præcipiant,
 ea quæ sine peccato non possunt fieri, constat eas esse doctrinas de-
 moniacas.

riorum, nec obediendum eis esse, sed redeundum ad mandata
 Tales sunt multæ traditiones pontificiæ, vt abusus cœnæ Domini
 inuocatio mortuorum, lex de cœlibatu. Hæ traditiones reijcien-
 tæ sunt, & obtemperandum mandatis Dei. Primum mandatum in-
 uocatur, Non habebis Deos alienos. Non igitur inuoca mortuos, sed in-
 uoca omnipotentem Deum, conditorem omnium rerum, qui se pa-
 teri, dato Euangelio, & misso filio suo Domino nostro Iesu Chri-
 sto, pro nobis crucifixo & resuscitato, & sic inuoca, quemadmodum
 ipse docuit nos inuocare, fiducia filij mediatoris, &c. Deinde etiam
 cum traditiones loquuntur de rebus sua natura adiaphoris, tamen
 sunt impia, & doctrinæ Dæmoniorum, propter errores qui simul
 proponuntur ac defenduntur, videlicet quod mereantur remissionem
 peccatorum, aut sint cultus Dei, id est, opera quibus Deus iudicet se
 honore affici, aut quod Episcopi habeant potestatem instituendi ta-
 les cultus. Hos errores taxari necesse est. Et exempli causa aduer-
 sandum est, vt Ecclesia intelligat, non discedendum esse à verbo Dei,
 nec laxandos esse frænos humanæ audaciæ, vt fingant homines suo
 arbitrio opiniones, & cultus. Propter has causas & Christus excu-
 sat Apostolos, violantes traditionem Pharisæicam, Matth. 15.

HÆC prima solutio maxime perspicua & plana est, sed te-
 nenda est & altera, quæ etiam vera & firma est. Maior vera est de o-
 bedientia, qualem docet Euangelium. In his quæ sunt iuris diuini,
 conscientia necessario debet obedire pastoribus. Iuxta illud: Qui vos
 spernit, me spernit. De ritibus adiaphoris, qui boni ordinis causa in-
 stituti sunt, Euangelinum præcipit, ne sentiamus, cultus, aut necessari-
 os esse, sed seruari concedit, sine opinione iusticiæ aut necessitatis.
 Hanc sententiam diuinitus traditam, non potest humana autoritas
 abolere. Quæ etiam cum præcipiunt Episcopi, obediencia sita-
 ta, ne deleat sententiam à Deo traditam. HÆC responsiones ve-
 ræ sunt & firmæ, nec pugnant cum hac voce Christi: Super cathedram
 Moysi sedent Scribæ & Pharisæi, Omnia quæ dicunt facite. Nam hæc
 sententia non præcipit, vt facias aut sentias aliquid contra mandata
 Dei, imo alio loco præcipitur, Cauete à fermento Pharisæorum. Et
 Matth. 15. expresse reijciuntur humanæ traditiones, quæ sunt cor-
 ruptelæ legum diuinarum. Et Paulus inquit: Si quis aliud Euangelium
 docebit, anathema sit. Nequaquam amplectenda fuerunt interpreta-
 tiones Pharisæorum, quæ sinxerunt sacrificia Levitica mereri remis-
 sionem peccatorum, Messiam non fore victimam pro peccatis, sed
 occupaturum esse mundi imperium, & distributurum regna Iudæis.
 Tales errores certe non erant amplectendi. Ideo dictum illud Chri-
 sti, non incipitur de traditionibus aut opinionibus pugnantibus cum
 verbo Dei.

Nec vero dicuntur hæc, ut quiddam de vera auctoritate ministerij Euangelij ac pastorum detrahatur, imo horum auctoritas minuitur. Affirmamus deberi necessario obœdientiam recte docentibus, in ijs rebus omnibus quæ sunt iuris diuini, iuxta illud: Qui vos audit, me audit. Sed hæc sententia non potest transferri ad oporones aut leges pugnantes cum Euangelio, nec regnum extra Euangelium constituit.

DEINDE & hoc addimus, cum boni ordinis causa, tempora & lectiones distribuunt, ita seruandos esse eos ritus, ut scandala caueantur. Ac præsertim nos in Ecclesijs emendatis mauerimus, qui honos debeat ministerio Euangelij. **P**atet enim v v m beneficium Dei est hoc ministerium, & ingentibus miraculis à Deo subinde instauratum est, & defensum in genere humano. E vult Deus sonare suum Euangelium in publico cœtu, & honoris congressibus, sicut scriptum est, Laus eius in Ecclesia sanctorum. Hæc nomen suum inuocari & celebrari vult in quadam frequentia, & obd promissionem congregationi: Vbi duo aut tres congregati sunt in nomine meo, in medio eorum sum. Iterum dico vobis: De quocumque duo in terra consenserint, quam petent, fiet eis à patre meo confit. Vult etiam illos ipsos congressus publicos testes esse tue confessionis, vult & conspici seiunctionem veræ Ecclesiæ retinentis Euangelium ab aliarum sectarum conuenticulis.

ITA QUAE publici Ecclesiæ congressus necessarij sunt ad retinendum ministerium Euangelij. Quare in Ecclesijs quæ recte docentur, omnes & amant & adiuuent congressus publicos, obtemperent pastoribus recte docentibus, qui tempora & lectiones distribuunt. Quoties in templum venis, cogita de immenso beneficio Dei, colligentis sibi Ecclesiam æternam ministerio & voce Euangelij, & simul de tota doctrina creationis & redemptionis humani generis ipse te commonefacito, memento promissionem datam de presentia Dei. In hoc cœtu vult Deus honorari & exaudire. Hic ostendas in inuocatione & vsu Sacramentorum te membrum esse populi Dei, & auditorem Christi. Ac simul illam vocem tecum repete, quam vellem omnium templorum parietibus rescriptam esse. Quos elegit, hos & vocauit. Nulli sunt electi extra hunc cœtum vocatorum, non alibi populum Dei nisi inter vocatos querito. Sunt autem vocati, qui sunt socij huius cœtus audientis Euangelium, & Sacramentis inserti hæc cœtui. Quanta hæc consolatio est piæ menti, nosse tantum in his cœtibus esse hæredes vitæ æternæ, non alibi? Agas igitur gratias Deo æterno Patri Domini nostri Iesu Christi, quod te vocauerit ad Euangelij agnitionem, & ad hos cœtus & congressus. Et omni officio horum congressuum frequentiam adiuues ac tuearis. Ipsos etiam pastores recte docentes ama, & eis reuerenter obœdias in functione ministerij, & benigne confer ad aliar-

ados, ubi opus est. Hæc & cogitanda pijs, & uero studio faciendâ
 Sic & de scholis, in quibus sonat vox Euangelij, sentiamus, scia-
 Deum uelle tales esse doquentium & discipientium congressus, & has
 esse Ecclesiæ, in qua multi sunt electi, hæredes uitæ æternæ, &
 idem ex hoc ipso cœu sumit doctores, per quos ministerium Eu-
 gelij publicum seruat. Regnat Christus ad dexteram Patris æter-
 næ, & dona det hominibus, pastores & doctores: Adest ergo in hoc
 pio piarum scholarum consensu, & ex hoc numero eligit, ac prepara-
 Spiritu sancto pios scholasticos, ut Ecclesiæ suæ deinde seruiant,
 Euangelij propagationem adiuuent. Amandi sunt igitur & fouen-
 di concursus, & adiuuandi congressus, qui quidem nos etiam de æter-
 nitate aduoneant: nam illa infinita æternitas, talis erit consuetudo
 conuentus Ecclesiæ, ad audiendam Dei & Domini nostri Iesu
 Christi sapientiam, & ad mutuâ colloquia cum primis Patribus, Pro-
 phetis, Apostolis, & alijs, quorum sermone lætabimur. Imo quoties
 assumus in Ecclesiæ aut scholarum congressibus, optemus, ut
 quamprimum lætissimus ille dies illucescat, in quo fili-
 us Dei Dominus noster Iesus Christus, resuscita-
 tis mortuis, hunc uniuersæ suæ Ecclesiæ
 congressum, & hanc scho-
 lam nobis ostendet,

AMEN.